

SIMUNA KIHELKONNA PÄEVAD

*On maantee ja
maanteel käänak
ja käänaku kõrval
küla
see ongi minu kodu
ja tähed ta kohal
ülal
see ongi minu kodu
ja tume mets seal
taamal
see ongi minu kodu.
Muid märke ei oska
ma anda
muid märke ei olegi
temal
siin on mu saatus
ja sugu
mu aja ja elu lugu.*

Hando Runnel

Virumaale on Looja hel-
delt andnud. Ja sajandeid
võttis inimene, kes selle pai-
ga siin oma koduks valis, kõik
annid tänuga vastu. Siin on
kõige viljakamad põllud, kõi-
ge ilusamad metsad, kõige kau-
gemale aegade taha ulatuv
kodu- ja kultuurilugu. Aga
viimasel poolsajandil pole me
selle rikkuse keskel enam
loodusega sõbrana elada osa-
nud. Nii on Virumaast saa-
nud vaene rikas maa.

Milline oli see maa siis, kui
päev oli veel heledam, rohi
rohelisem, lumi valgem ja
inimesed alalhoidlikumad
ning töökamad? Praegu on
veel neid, kes mäletavad. Tä-
nu neile ongi ilmavalgust
näinud Simuna Kihelkonna
Päevade leht.

ENE KESLER

Millal tuli Emumäe ümbrusse ja
Avanduse jõe (alates Tartumaa
piirilt Pedja) allikatele inimene,
pole teada. Esimese pildi, tõsi küll,
võrdlemisi tagasihoidliku, annab Lä-
ti Henrik oma 1219—20. aasta kü-
laskäikudelt sinsetele aladele. Tul-
les Virumaa lõunapoolsetesse küla-
desse, kirjeldab ta seda järgmiselt:
„Ja neid võtsid vastu virulased esi-
mesest kihelkonnast, mida kutsutak-
se Pudiviru ja ristiti nad kõik nelja-
teistkümnest külast koos Tabeliniga,
nende vanemaga...“ Külade nimesid

Katkuküla on ilmselt oma nime
saanud suurte soode järgi, mille va-
hetus läheduses ta asub, sõna esi-
mene pool 'katku' tähendab nimelt
sooäärt. Seega Katkuküla on Soo-
ääre küla.

Katkuküla kihelkond moodustus
Lemmu muinaskihelkonna lõuna-
osast Pudivirust või Väike-Virust
1220. a., teistes allikates 1224. aast-
tal. Hilisem nimi Simuna on tulnud
kiriku järgi, mida kutsuti Katkuküla
plaani ja Carl Walteri 1832. a. joo-
nistuse nägemine. Arvesse tuleb ka

asjaolu, et kirikut ei ehitatud ainult
suuremaks, vaid ka lagi ja aknad
said 3 meetrit kõrgemaks. Aastal
1346 kinkis Taani kuningas Walde-
mar III kiriku Tallinna Toomkiri-
kule. XVI sajandil ehitati Paasvere
abikirik, mis 1776. a. maha lõhuti,
säilinud keldreid kasutasid Steihei-
lid, Hahnid, Rosenbachid, Budber-
gid jt. ümbruskonna mõisnikud ma-
tusekabelina umbes saja aasta jook-
sul.

Teatavasti oli Katkuküla kohaks,
kus tekkis Riia sakslaste (Läti Hen-

poolt veel üles kirjutatud, mitte aga
adramaade arv ja külaelanike arv.
Seepärast puudub Katkuküla kui
küla Taani Hindamisraamatus, kui-
gi kohanimi ise pealkirjas ... esineb.“
Ilmselt oli Katkuküla juba tol ajal
suur küla, 400 aastat hiljem annab
Simuna kirikukroonika tema suuru-
seks 15 ja pool adramaad.

Kärša—Paasvere joonelt põhja-
pool asuvale tühialale hakkasid kü-
lad ja mõisad tekkima järgmiselt:

Simuna kihelkonna ajaloost

Henrik ei anna. Need teeb teata-
vaks paarkümmend aastat hiljem
koostatud Taani Hindamisraamat.
Enamus neist küladest asusid Emu-
mäe ümbruses, kohta on nimetatud
ka Salla kõrgustikuks. Lõuna poolt
alustades olid need Lemmu küla-
konna Katkuküla kihelkonna külad
järgmiselt:

Selli 5 adramaad, hiljem samanime-
line mõis
Villakvere 12 adramaad, jäi hiljem
Tartumaale
Käginurme 12 adramaad, hiljem sel-
lel kohal Kaavere küla
Koila 12 adramaad, hiljem sama-
nimeline mõis
Emumäe 10 adramaad, hiljem sama-
nimeline mõis
Lasinurme 17 adramaad, hiljem sa-
manimeline mõis
Kadiküla 3 adramaad, Salla mõisa
küla
Salla 15 adramaad, hiljem samani-
meline mõis
Suur-Tammiku 21 adramaad, hiljem
Tammiku mõis
Väike-Tammiku 8 adramaad, Tam-
miku mõisa küla
Hirila 12 adramaad, Võivere mõisa
küla
Avanduse 10 adramaad, hiljem sa-
manimeline mõis
Kärša 2 adramaad, hiljem mõis
V-Maarja kihelkonnas
Paasvere 23 adramaad, hiljem sama-
nimeline mõis
Antud ei ole Katkuküla, mille järgi
on kihelkonnad oma nime saanud.
Ala Katkukülalt Paasvereni oli asus-
tamata, samuti viimasest lõunapool-
sed alad.

Kui vaadata Taani Hindamisraa-
matus antud Virumaa asustust, siis
hakkab silma, et Katkuküla kihel-
konna asustuse ja põhjapoolse Viru-
maa asustuse vahele jäi asustamata
ala. See asus Aburi—Veadla—Roe-
la joonelt põhjas, Kärša—Paasvere
jooneni lõunas, moodustades 15—
20 km laiuse ala Järva piirist Alu-
taguseni. Selle territooriumi lääne-
osast ja osast Järvamaast moodus-
tati 1346. aastal Väike-Maarja ki-
helkond, eraldades ala ka Katkuküla
kihelkonnast — nimelt Kärša ja
üksiku saarena tühialal olnud Avis-
pea läksid uue kihelkonna alluvusse.

See asustamata võõrd Virumaa
põhja- ja lõunapoolse asustuse va-
hel tingis arvatavasti lõunapoolse
osa Pudiviruks (Väike-Viru) nime-
tamise, moodustas ju põhjapoolne
osa Virust suurema ala.

Püha Simoni kirikuks. Kunas nime-
tatud kirik esialgselt ehitati, ei ole
teada. Kirikut on arvatud Henriku
kroonikas mainitud Kettiseks, mis on
siiski Järva-Jaani tunnustatud. Ki-
rik tundub väga vana olevat, just
tornipoolne kitsam osa. Laiem osa
on juurdeehitus eelmise sajandi vii-
masest veerandist. Kui võrrelda
naabruses asuvate vanemate kirikute
Järva-Jaani (1221—23), Ambla
(1270—80) ja Koeruga (ca 1285),
siis ei tohiks ta neist noorem olla.
Niisuguse mulje loob vana väikese
enne ümberehituse aegse kiriku

riku) ja Tallinna taanlaste ristimis-
tüli, sest Henrik tuli ju Virumaa pii-
ridesse, mis oli Taani krooni valdus.
Seda tüli käis kohapeal lahendam-
as 1226. aastal Rooma paavsti legaati
Modena piiskop Wilhelm. Tema aru-
anne võiks mõndagi huvitavat paja-
tada.

Katkuküla puudumist Taani Hin-
damisraamatus seletab Paul Johan-
sen järgmiselt: „... elanikud kartsid
taanlaste ähvardusi ja ei tahtnud
Riia preestrite ristimist vastu võtta.
Kiiruga jäi 14-da küla (Katkuküla)
pool ristimata, nimi sai preestrite

Moora	1414 (1551)
Rohu	1430
Määri	1483
Laekvere	1496
Käru	1496 (1435?)
Muuga	1526
Rahkla	1530 ?
Venevere	1534
Luusika	1537
Lõusa	1583
Võivere	1586
Pudivere	1586
Mõisamaa	1680

Nagu nimekirjast nähtub, tekkis
viimane küla ja mõis veel Emumäe
lähikonda Tammiku ja Lasinurme
mõisate vahele. Sellega võib asus-
tuse tekkimise kihelkonna piires ka
lõppenuks lugeda, sest hiljem enam
midagi olulist ei tekkinud. Edasi
saab juba rääkida asustuse kadumi-
sest nimetatud territooriumil.

Ajavahemikul 1241—1688 pole
Katkuküla kohta öieti midagi leida,
kihelkonna mõisate kohta on küll ka
varasemast ajast mõnda. Eestimaa
Ülemmaakohtu materjalid sisalda-
vad põhiliselt mõisnike piiritülisid
ja pärimise asju. Nende hulgas on
huvitav 600. leheküljeline kaust
1688. aastast. Katkuküla pastori
Schwiegeri ja Avanduse mõisniku
Focki piiritüli kohta. Nimelt lasi
viimane kaevata tiigi (Londova tiik
viinavabriku taga), mille üks nurk
ulatus pastori maa sisse. Sellest tek-
kis nii suur tüli, et kutsuti kohale
kuninglik maamõõtja Axel Holm,
kes tegi pastori maa plaani, millel
on märgitud kirik, köstrite majad,
pastoraat ja mõisa vesiveski. See on
vanim Simuna plaan ja just tänu
sellele piiritülile on ta olemas.

1690. a. oli Katkuküla kihel-
konnakool juba olemas, on alust
arvata, et see loodi 1641. aastal.
Kaheksa aastat hiljem märgitakse
laste korralikku lugemisoskust ja
mainitakse köstrit õpetajana.

1711—12. a. katk on kihelkonda
julmalt laastanud, 3042 elanikust
suri katku 2059, seega jäi ellu üm-
marguselt 32% inimesi. Kõige suu-
rem oli surevus Luusikal (87%)
ja kõige väiksem Lasinurmes
(24%).

Pühale Simon Juudale pühendatud kirik on Eestis üks vanemaid, ehi-
tatud arvatavasti 1219. aastal
○ Simuna kirik

(Järg 2. lk.)

(Algus l. lk.)

Vahepeal oli koolitöö ilmselt seiskunud, sest 1754. aastal märgitakse kihelkonnakooli uuesti käimapanemist. Villem Normanni (1812—1906) tulekuga kihelkonnakooli juhatajaks 1834. aastal algas pool-sada aastat kestnud vaimuelu kõrgeperiood. Valmistati ette kooliõpetajaid kogu Eestimaa kubermangule. 1832. a. asutas V. Normann esimene talurahva laulukoori Eestimaa (Soomes kuus aastat hiljem), asutati laulukoorid kõigi koolide juures — kokku 20 kihelkonnas. V. Normanni eestvedamisel korraldati Simuna esimene laulupäev 1866. a. jaanipäeval, ülekihelkonnalisel laste laulupäeval Orguse metsas 1873. a. ja 1883. aastal. Peale selle oli V. Normann kirjamees, kelle sulest on ilmunud üle kolmekümne raamatu — „Kooli lugemise raamat“, „Veike arvamise raamat“ (kolm trükki), „Vene keele ABD“ (kaks trükki), „Õpetus kooli pidamisest ja laste kasvatamisest“ jt.

1873. a. tuli kihelkonnakooli õpetajaks ja V. Normanni abiliseks Ernst Peterson (1856—1940), kes jäi 1892. a. köstriks. Ta oli eestvedajaks kohalikes seltsides ja ühistustes.

Pärast V. Normanni tekkis koolitöö mõneastane paus, uuesti läks töö kihelkonnakoolis käima 1907. aasta jaanuaris Juhan Juksare juhatusel Mõõnõõn Leemanni majas ja edasi ei ole kooli eksisteerimises enam katkestusi esinenud. 1908. aastal ehitati Noorsoo Kasvatuse Selts uue koolimaja, mis on kasutusel praegugi.

○ Simuna 1930. aastal. Vasakult Tarvitajate Ühise „EDU“ hoone, lihakar, õllepood ja kõrts

KAS TEATE, ET...

... vanimad rauast töö- ja sõjariistad Simuna kihelkonnas on leitud Rohu külast. Samast on leitud ka klaaspärleid ja keraamikat.

... Pedja jõgi, mis saab alguse Simuna kiriku hoonete alt, algab teise haruga Salla ümbruse soodest ja kolmandaga Lasinurmest ning Emumäelt.

... Pandivere kõrgustiku ja ühtlasi kogu Põhja-Eesti kõrgeim tipp Emumägi (166 m üle merepinna) asub Simuna kihelkonna lõunaosas.

... esimeseks seltsiks kihelkonnas oli 1900. aastal Avanduse külas asutatud põllumeeste selts.

... 1908. aastal asutati Simunas haridusselts ja mõni aasta hiljem ka Sallas.

... tuletõrjeseltsidest oli kihelkonna vanim Avandusel, seejärel loodi need ka Paasveres ja Sallas.

... 1922. a. 28. detsembri rahvaloenduse andmetel kuulus Simuna kihelkond keskmise rahvastikutihedusega kihelkondade hulka. Virumaa rahvastikutihedus oli sel ajal 20,2 inimest ruutkilomeetril.

... 1923. aasta andmeil oli Simuna kihelkonnas neli valda — Avanduse, Paasvere, Salla ja Venevere (viimase valdade reformiga läks Venevere vald Paasvere koosseisu).

... 1924. aastal ilmunud kogumikus „Virumaa“ kirjutab Arnold Liiv: „Oma maa-ala välise kuu poolest on Simuna kihelkond pikerguseks venitatud ja mõõdab läänest idasse linnuteel üle 30 versta, kuna kihelkonna laius põhjast lõunasse on kiriku kohalt 15—20 versta. Oma piirides puutub Simuna kihelkond kokku kuue kihelkonnaga — põhjas Väike-Maarja ja Viru-Jaagupi, idas Iisaku, lõunas Tõrma ja Laiuse ning läänes Koeru.“

Apteek toodi Avanduselt Senkli majast mais 1893 Simunasse kunagisse Avanduse mõisa kõrtsi ja sealt mõne aasta pärast praegusse asukohta.

Simuna seltside ja ühingute finantseerijaks oli 1903. aastal, esimesena Eestis maal, asutatud Simuna Laenu-Hoiu Ühisus, mis 1926. aastast kandis Simuna Ühispana nime ja eksisteeris veel 1950. a. paiku.

Tarvitajate Ühisus „Edu“ asutati 1908. a. Sirevere külas kohalike talumeeste ettevõtteks. See toodi risteel asunud Simuna kõrtsi aprillis 1925. a. ja sealt aprillis 1927. a. praeguse kaupluse majja, kus varem asus erakauplus.

Simuna Piimaühing asutati 1911. aastal, meierei kolis 1925. aastal Avanduselt Senkli juurest Simunasse endisse Avanduse mõisa kõrtsi, mis asus risteel. Samal ajal ühines Simuna ühingu ka Hirla ühing ja Hirla meierei lõpetas tegevuse.

Post asutati Simunas 1913. aastal Mõõnõõn Leemanni majas, 1934. aastal kolis see endisse Avanduse mõisa metsahärra majja, kus asub praegugi.

Simuna Haridusselts pidas oma pidusid koolimaja kolmandal korrusel asuvas saalis, kuni 1931. aastal valmis seltsi oma maja, mis asus praeguse rahvamaja kohal, kuid oli tunduvalt mahukam ja parem praegusest majast. Rahvamaja põles 1944. aasta sõjatules.

Silmapaistvaid inimesi Simuna kihelkonnast

Avanduse mõisa omanikuks 11. III 1849 kuni 18. II 1869 oli uurija-meresõitja, Peterburi Teaduste Akadeemia president admiral krahv Friedrich Benjamin Lütke (1797—1882), hiljem kuulus mõis tema pojale Nikolale kuni 3. V 1889. a.

Muuga mõisa osts 21. XII 1860. a. Carl Timoleon von Neff (1804—76), kes oli õukonnakunstnik, akadeemik, Firenze Akadeemia I klassi auliige, professor, Peterburi Kunstide Akadeemia õppejõud, Ermitaži konservator, sai aadlitiitli ja salanõuniku tiitli (vastab kindralleitnandile). Muuga mõis, kus asus ulatuslik kunstikogu, kuulus Neffidele 1940. aastani. Kui sisene Kadriorus Kunstimuuseumi, siis võtavad teid vastu Muuga lõvid ja Venus.

Muuga Edivere karjamõisas sündisid vennad Heitmannid — Friedrich Ferdinand 1797. ja Georg Johann 1798. aastal, tuntud graveerijad ja litograafid Peterburis.

Määri mõisast pärineb meditsiinidoktor, Tartu Ülikooli kirurgiprofessor ja Eesti meditsiinkindral Verner Zoege von Manteuffel (1857—1926). Zoege von Manteuffeli tütardega olid abielus kunstnikud Carl Kügelgen (1772—1832) ja Gerhard Kügelgen (1772—1820).

Pudivere mõisa omanikuks 1855. aastast oli Tallinna raehärra ja aukodanik Karl August Mayer, kelle poeg Gerhard oli „Russalka“ mitšmann ja koos laevaga põhja läks. Rohu mõisa omanikuks sai 1851. aastal Høyningen-Huene perekond, kelle kodumõisaks oli Lehtse. Rohuse rajad nad dendropargi, mis sisaldas umbes 250 liiki võõrpuid, nende hulgas isna haruldasi. Park sai kannatada juba üsna pea pärast 1921. a. maareformi, kuid tõhus hävitustöö algas seal kolhoosimajandusega. On hästi, kui veel mõnikümneid liiki leiduks.

Rohu Høyningen-Huene oli ka fotoentusiast, ta alustas mõõdunud sajandil maastike ja mõisate pildistamisega. Paljudest oma fotodest lasi ta Saksamaal trükkida must-valgeid ja värvilisi postkaarte, millede üheks müügikohaks oli Simuna apteek.

Selli mõisal on läbi aegade olnud mitmeid kuulsaid omanikke — aastast 1590 feldmarssal Göran Boije, Reduktsioonikomissiooni president ja Karl XII hoolidaja Fabian Wede, 1802. aastast Rakvere postiloom Heinrich Berend Wilhelm Bock (1781—1857) ja 1826. aastast akadeemik Karl Ernst von Baer (1792—1876).

Tammiku mõisa valdas 1829. aastast rüütelkonnapealik Magnus Essen. Pauckerite perekonnast oli Simunas neli pastorit aastatel 1785—1918, kokku oli see ametikoht ühtejärge selle perekonna käes 132 aastat. Sellest perekonnast pärineb mitmeid tuntud inimesi:

Magnus Georg (1787—1855) — astronoomia professor Tartus, Teaduste Akadeemia korrespondentliige, aadlik.

Carl Julius Albert (1798—1856) — õigusteadlane, professor, Tallinna teadusliku kodu-uurimise rajaja koos Wiedemanniga ja üks Eesti Kirjameeste Seltsi loojaid.

Hermann Julius Georg (1822—?) — kindral, professor Peterburi Tehnilises Instituudis, Teaduste Akadeemia korrespondentliige, autasustatud briljantidega Aleksander Nevski ordeniga.

Adolf Wilhelm Christian (1824—?) — I järgu kapten, ingliskeelse merenduskirjanduse autor.

Otto Reinhold (1827—?) — insener, kindralmajor.

Heinrich Johannes (1839—?) — kreiskooli õpetaja Tallinnas ja Rakveres, raamatute autor.

Conrad Hugo (1851—?) — raudteainsener, üks Rakvere tuletõrje asutajaid.

Theodor Aleksander (1856—?) — Rakvere Kreiskooli õpetaja.

Sellel ei ole selle perekonna nimekad esindajad veel kõik üles loetud.

Nimetamata ei või jätta kahte meest, kes asutasid Simunas Põllumeeste Seltsi, Pritsimeeste Seltsi, Laenu-Hoiu Ühise ja olid eestvedajateks paljudes muudes ühiskondlikes asjades. Need olid Pudivere mõisa omanik Otto von Wetter-Rosenthal ja Lammasküla mõisa omanik Fabian Lilienthal.

Avanduse mõisa sepa tütar oli Anete Adler (tuntud näitleja Netty Pinna).

Avanduse külast pärineb lendur ja keemiaprofessor Heinrich Arro, Kärust Juhan Kukk (1885—1945), Eesti riigi- ja majandustegelane, minister, Riigikogu esimees ja riigivanem, samuti näitleja Hugo Laur ja Rakke lubjavabrik omanik Karl Kaddak.

Nadalama kooliõpetaja tütar Paula Brehm oli tuntud laulja, tema abikaasa Karl Jürgenson teedeministri abi.

Rahklast pärineb Heinrich Lauri (1890—?), Tartu maavalitsuse esimees 1937. aastast, samuti Ants Silvere (1873—?), Tartu õlle- ja karastusjookide vabriku „Livonia“ omanik.

Rakkega on seotud Oskar Luts, Hugo Raudsepp ja professor Heinrich Riikoja.

Rohu koolmeisteri poeg Leo Sepp (1892—?) oli rahandustegelane ja Eesti rahandusreformi teostaja ning minister.

HEINO ROSS

Looduses ei ole paika, mis ei vääraks vaatamist, ajaloos ei ole sündmust, mida ei tasuks meenutada. Küll võib üks maakoht olla teiste looduslikult rikkam, tema ajalugu sündmusterohkem. Millist minevikupärandit ja looduslikku rikkust kohatame Sallas, selgub alljärgnevalt.

Emumäe idajalamil olevat Sallat on esmakordselt mainitud 1241. aastal, seega on küla 760 aastane. Üldiselt ilme Sallale ja teistele küladele annabki Emumägi, kuna külade põlvad asuvad Emumäe külgedel.

Emumäe avarad vaated on imponerinud ka luuletaja Manivald Kesamaad, kes Salla vallast Kadi-külalt naise võttis:

15 tükis. Huvitavat ja omapärast Emumäe pealt.“ järgmist:

„...Küla, milles on 12 talu, on tüüpiline lapi küla, kus iga talu koosneb 14—15 osast, kusjuures iga maatükk on teistest lahutatud 2—8 km vahemaaga... Sarnaselt laialipillatud ja ribadeks jaotatud taluosad on ettekirjutatud isesugused maaharimisviisid... põllud jooksevad kitsaste ribadena üle mäe, mistõttu mägi suuremalt osalt põllu all. Huvitav on aga see, et üle pooleteise-saja meetri kõrgusel ei kannata põlviljad sugugi põua all, vaid isegi tänavu suvel olid viljad palju ilusamad kui mujal...“

seks pandi mälestuskivi. Koolijuhatajad Spiegel, Mägi, Liiv, Parm, Aul jt. on olnud kultuuritöö kandjaks. Paljud neist on tegelema laulukoori juhatamisega. Mitmete põlvkondade inimesed meenutavad austusega õpetaja Anie Heinpalu ja väsimatut Fedja Madissooni.

Salla vallamajas asub praegu raamatukogu. Vallamaja ruumes on mängitud ka näitemänge. Hugo Lauri sõnutsi näinud ta siin 1903. a. lustmängu „Loreida ehk metskuninga tütar“. See jätnud talle nii sügava mulje, et sellest saanudki külge näitemängupisiku.

SALLA EMUMÄE VEEREL

Tulin jällegi ja Silm Sind nägi taas mind vastu võtsid kahel käel. Oled endine, mu Emumägi, vanemaks Sa üldse pole jäänd. Veered on Sul tasased ja lauged, pilvedesse kuplitipp ei löö, aga hästi paistavad siit kauged metsaladvad, pikad põlluvööd...

Heites Emumäel olles pilgu üle põldude ja metsade, paistavad lõunapool Laiuse vööd ja Kärde mägi, loodes Rakke, põhjas Tammiku, kirdes laiub Putla raba. Üle metsade paistab Simuna kiriku torn. Sinna kihelkonna kirikusse sõitsid meie memmed ja taadid, kunagised uhked noorikud ja peremehed oma toredate vedruvankrite ja kirjaliste saanitekkide säralt...

Salla vald on olnud suur ja kuulus. Olid ju ümbruskonnas jõukad talud. Mõisaajast oli jäänud 2 viinavabrikut, üks Sallas ja teine Lasinurmes. Kui ilusad talude nimed siin olid: Jüriarahva, Jaaguri, Linnu, Kustu, Kukehansu, Mäe, Oru, Saare, Sireli, Talisimu, Tillika, Väljaoisa, Santmardi, jne.

„Virumaa Teataja“ kirjutab oma 1938. aasta 5. septembri numbris Salla külast artiklis „Küla, kus talud

Selgituseks — sellepärast nii väikesed põllusilud, et kõik saaksid nii head kui viletsat põldu. Kirjutatakse veel maa harimise tasuvusest, Emumäest kui heast viljasalvest. Üks peremees jutustanud, et ta polevat kunagi alla 10 seemne saanud. Omapäraks Sallas peeti veel seda, et terve küla oli omavahel sugulussidemeis. Artikli lõpus leitakse „...küla tuleviku tume olevat“. Nooremad peremehed leidvat, et selliste tükeldatud põldude juures on talude edaspidine areng takistatud. Probleeme jätkus.

Minu kodukoht jäi Sallas lõunasse. Sealsetes küldes olid ilusad veerjad suurte põldude ja heinamaadega talud.

Viimane vallavanem oli Viirmaa, vallakirjutaja F. Metstoa. Vallavanema abikaasa A. Viirmaa oli Maanaiste Seltsi agar esinaine. Korraldati pidusid, olid kokandus- ja käsitöökursused.

Salla uhkuseks on ka Salla kooli liigirikas park. 1988. aastal tähistas Salla 9-kl. Kool oma 150. aastapäeva. Endise koolimaja tähistami-

Emumäe külas on elanud näitekirjanik H. Raudsepp. Hiljuti ilmus Sallast pärit Mati Kuntrol raamat „Päevad ja unistused“.

Salla elab oma tänapäevast elu: õpi, töötab, peab juubeleid. Ka Salla naised jätkavad oma esimade traditsioone. Juba teist korda sai teoks käsitöönäitus. Oma näputööd olid näitusele toonud Eda Aabo, Kai Pärnamägi, Maive Sepp, Meta Liinurm, Ulli Saar, Maie Katt. Kõige mitmekülgsem käsitöötajaks oli Evi Pedari.

Salla kuulub osakonnana (juhat. K. Abo) Rakke sovhoosi perre. On meil ka neid, kes rajavad omale talu, nagu A. Madisson, S. Pärnamägi, S. ja T. Metsla, Ü. Heinam ja teised. Jõudu ja jaksu neile! Igas peres olid siin rahvariided, paljudes oma tehtud. Paljud on muutsenud ka nüüd endale rahvariided. Olgu neid Eestis palju ja ilusamaid — meie kanname Simuna kihelkonna riideid.

Emumägi koos metsade ja põldudega ootab teid ja teid tervitab Salla kandi töökas rahvas!

KAI JAANSEN

MÄÄRI MÕISA OMANIKUD

Selle maakoha esimese omanikuna on teada Wolmar Wrangel, 1483. aastal läks mõis Pärnu komtuuri Heidenrick von Walgardeni, 1494. aastal Jacob Tuwe ja 1537. aastal Marcus Polli valdusse. Veel samal aastal sai mõis perekond Dückeri omandiks. Üks silmapaistvamaid omanikke sellest perekonnast oli Rootsi krahv ja feldmarssal Karl Gustav Dücker. 1733. aastal omanikud vahetusid jällegi ja mõis läks Tolidele, nende käest Helffreichidele ja edasi Eestimaa viitsekuberner von Belovi valdusse.

1821. aastal omandasid mõisa Zoege von Manteuffelid, kelle kätte jäi see rohkem kui sajaks aastaks ja kes jäid ka viimasteks omanikeks. Zoege von Manteuffelite ajal oli Määri mõis vast üks kultuurikesksemaid mõisaid Simuna kihelkonnas. Nende oma perekonnas oli muusika- ja kunstikalduvustega inimesi, nende tütardega olid abielus kunstnikud Gerhard ja Carl Kügelgen. Hermann Manteuffel oli abielus Tartu Ülikooli professori Parroti tütreaga. Perekonnaringi kuulusid maalikunstnik Carl Timoleon Neff, kelle kasuisaks oli Heinrich Manteuffel, muusik ja arst John La Trobe, Tartu Ülikooli professor Morgenstern ja teisi tolle aja väljapaistvaid inimesi. Manteuffeli perekond oli sugulus-vahekorras Bockide ja Stackelbergidega. Määrist pärines ka Tartu Ülikooli kirurgiaprofessor Werner Zoege von Manteuffel, kel oli suuri teeneid kahekümnendate-kolmekümnendate aastate kirurgide koolkonna loomisel ja kellele omistati meditsiinikindrali auaste. Ta oli ka Vabadusristi esimese liigi teise järgu kavaler.

HEINO ROSS

Määri talud ja omanikud

1. Määri A-1	Eduard Kuntor	40,72 ha
2. Saare A-2	Villem Tekk	9,38
3. Kuusiku A-3	Adam Tepp	15,97
4. Metsanurga A-4	Julius Mustassaar	16,65
5. Sepa A-5	Johannes Lainemaa	18,43
6. Hiie A-6	Al-der Soidla	16,47
7. Laane A-7	Ernst Haljaste	18,56
8. Kingu A-8	Karl Paak	22,02
9. Vesioru A-9	Hindrek Roosna	18,15
10. Uustalu A-10	Eduard Kuntor	21,53

Salla vald kuulus Simuna kihelkonna lõunapoolsesse ossa. Salla vallas oli üsna palju külasid — Imukvere, Pärtlivälja, Lessu, Koila, Kaavere, Jäätmaa, Villakvere (kuulus hiljem Tartumaale), Mäiste, Salla, Käru, Lasinurme, Tammiku, Kolgi-soo, Mõisamaa, Emumäe ja Kadiküla.

Vahest kõige rohkem tean oma kodukülalt Mõisamaast. Meie küla oli suur, lisaks veel asundus. Külas oli 38 ja asunduses 15 suutsu. Igas suures talus oli laste ja vana-dega kokku ikka 6—7 inimest.

SALLA VALD

Taludes tehti teadagi põlütööd ja hoolitseti loomade eest. Aga oli ka käsitöölisi — rätsepaid ja kingseppi. Samuti oli külas kaks poodi, kus müüdi talus tarvisminevaid kaupu. Ka oli neis poodides maiustusi ja suhkrut, soola, petrooli, igasuguseid määreid nii vankri kui hobuse-riistade määrimiseks. Ei puudunud ka koolitarbed ja kondiitritooted.

Mõisamaa külas oli ka koolimaja, kus õpetasid Türk ja hiljem Pärtelpoeg. Lapsed käisid koolis kaks korda nädalas. Õpetati vene keelt, rehkendust, lugemist ja laulmist, arvatavasti ka usuõpetust (sellest on möödunud 70—80 aastat). Ka tehti seal isetegevust, mängiti näitemänge ja tegutses puhkpilli-orkester. Kevadel, kui soojaks ja kuivaks läks, hakkasid orkestriproovid toimuma naabripere õues. Seal elas mu onu Johannes Pohlak, kes oli ka orkestrijuh. Noored muusikaalsed mehed võtsid proovidest aktiivselt osa.

Õppisime ja mängisime näidendeid. Proovid toimusid taluperedes, peamiselt Madise talus. Et meil külas esinemisvõimalus puudus, siis käisime mängimas Edrus, Tammikus, Sellis, Simunas ja Pandiveres.

Hiljem, kui Mõisamaa küla mehed otsustasid rahvamaja ehitada, olid kõik taluperemehed sellega päri. Madise talu peremees Mihkel Mäearu (end. Martson) andis oma talu küljest tüki maad, kuhu siis rajati rahvamaja alus. Iga peremees, kellel vähegi metsa oli, andis

palke. Talgute korras veeti need metsast välja ja ehitus läks lahti. Mäletatavasti toetas seda üritust rahaliselt ka Eesti Vabariigi president Konstantin Päts. Rahvamaja kerkis ilus ja avar. Ja nüüd alles sai isetegevus õige hoo! Koos Tammiku rahvaga töötas laulukoor, mille juhataja oli Tammiku algkooli õpetaja Ottillje Kikk. Veel oli Mõisamaal ilusal karjamaa-künnal suur kiik, kus noored õhtuti kiikumas käisid.

Kõik see oli siis, kui polnud veel sõda... Kui tulid mobilisatsioonid nii Punaarmeele kui saksa sõjaväkke, jäi küla tühjaks ja kurvaks.

Ka siis veel hingitses selt-sielu, kuid need noored, kes peale kasvasid, sellist vaimustust enam ei tundnud. Veel mõned aastad hiljem käisid külalisesinejad Viljandist, Rakverest, Simunast ja Tallinnast isegi tsirkus. Siis aga tuli aeg, kui kõik inventar laiali kanti, küll Lasinurme, küll Tammikusse. Ja ka rahvamaja lammutati...

11. Kännumuru A-11	August Kesküll	23,74
12. Lepasalu A-12	Johan Liinev	21,40
13. Kruusamäe A-13	August Lehtmits	19,73
14. Metsavahi A-14	Karl Ainujõe	15,00
15. Kitsemetsa A-15	Ernst Läll	26,79
16. Kitsekõrtsi A-16	Leena Läll	20,92
17. Rajamaa A-17	Anete Rääk, Rudolf Rääk	47,17
18. Õuetaguse A-18	Juline Rääk	48,36
19. Altskesi A-19	August Nagel	25,25
20. Virumaa A-20	August Roosna, Richard Läll	25,37
21. Lubjaahju A-21	Al-der Roosna	15,96
22. Savimäe A-22	Johan Tenisen, Arnold Halling	17,03
23. Lilleoru A-23	Johannes Laanpõld	16,71
24. Lageda A-24	Gustav Pall	18,58
25. Ööpiku A-25	Johannes Saarents	24,35
26. Keskvälja A-26	Madis Tedro	14,90
27. Pärnamäe A-27	Karl Peil	14,81
28. Sininõmme A-28	Johannes Kesküll	23,62
29. Lillevälja A-29	Osvald Naagel	19,13
30. Liivaaugu A-30	Karl Plaks	20,07

● Määri mõisa elumaja 1929. aastal.

31. Mirdi A-31	Johannes Naagel	18,94
32. Veski A-32	Erni Naagel	4,53
33. Tiigimäe A-33	Al-der Lehtmits	9,46
34. Kuusiku A-34	Villem Kaasik	8,64
35. Künimäe A-35	Jakob Ohmberg	9,05
36. Taara A-36	Jaan Vettik	8,54
37. Lillepõllu A-37	Kaarel Blumfeldt	8,75
38. Avise A-38	Theodor Roik, Al-der Roosna	9,66
39. Pärna A-39	Martin Müls	9,21
40. Kingsepa A-42	Helene Vettik	10,76
41. Uustalu nr. 18	Alma Tsuhov	15,52
42. Kuusiku nr. 4	Elvi Randmits	28,82
43. Pajumaa nr. 5	Karl Läll	39,75

Sagadiku talud ja omanikud

1. Usna (Urtina) nr. 1-A	Karl Jalak	16,50
2. Suure nr. 3	Herbert Müller	47,10
3. Kupitse nr. 2	Heinrich Kaasik	44,17
4. Sagadiku A-74	Gustav Deede	2,35
5. Luha	Johannes Kaasik	
6. Koidu	Anete Müller	

Meenutusi kodukülalt

Padust

Aastasade jooksul on Eesti rahvas pidanud pühaks oma kodu ja paikkonda, kus kord esivanemate juured sügavalt maamulda olid kasvanud.

Üks paljudest põlistest paikadest, kus sajandite vältel on põldu haritud ja karja kasvatatud ning elukogemusi ja põllumehetarkusi järeltulevatele põlvedele pärandatud, on Simuna kihelkonda kuuluv Padu küla.

Rahvasuu räägib, et ammustel aegadel olevat külas sageli paduvihma sadanud (maastikuliselt paikneb küla nõos, mida piirab ühelt poolt Kellavere mägi ja teisalt Rohu ja Sirevere külade kõrgemad tasan-diä), mistõttu küla saanudki oma nime Padu.

Ajalooliselt kuulus küla hiljem Moora, varem Lõusa mõisale. Hiljem mõisalt ostetud maad said talumeeste pärisomandiks. Mõisajaast on tänaseni säilinud suur põllukivist endine härjatall ning samas asunud viinavabrik koos väikese tiigiga.

Padu ja Moora küla (endine Lõusa) piiril kasvab kolm põlist pärna ning veidi eemal heinamaal kaks suurt kaske (üks hävi-

nud). Puude päritolu seostatakse Rootsi kuninga Karl XII nimega, kes olevat Põhjasõja ajal puhunud ja ööbinud Lõusa mõisas oma külaskäigu ajal. Põlispuud on võetud looduskaitse alla.

Eesti Vabariigi ajal oli küla keskmise asustusega. Külas paiknes 45 talu, kus elas ligikaudu paarsada inimest. Tolleaegsetes külades oli palju noori ja teotahetlisi taluperemehi, kellel talutöö kõrvalt jätkus aega ja tahtmist omandada haridus ning kaasa lüüa vaimuelu edendamisel. Olid ju selleaegsed koolimajad ja seltsimajad põhiliselt taluperemeeste rahadega ehitatud.

Haridus- ja vaimuelu kandjaks oli Padus oma algkool, mis rajati 1786. aastal. Uuesti pandi kool käima 1822. aastal. Kool tegutses 1930. aastani, mil see laste arvu vähenemise tõttu suleti. Viimaseks koolijuhatajaks oli samas majas elanud Liidia Kaasik (1903—1978). Ka L. Kaasiku isa oli samas kooliõpetaja. Koolimaja, mida hilisemal ajal kolhoosi elamuna kasutati, hävis tulekahjus 1972. aastal. Pärast kooli sulgemist käisid külalapsed Avanduse (Simuna) ning hiljem rohkem Laekvere koolis.

(Järg 4. lk.)

Meenutas ERNA AUN (POHLAK).

Võivere külasid on Eestimaal kaks — üks Harjumaal, teine Virumaal Simuna kihelkonnas. Allpool tuleb juttu viimasest.

Ta tekkis asundusena Võivere mõisa riigistamisel Eesti Vabariigi maareformi tulemusena. Põlistalusi Võiveres ei olnud. Heino Rossi andmetel olid Võivere mõisa põliskülad Hirla ja Nadalama. 1782. aastal oli Hirlas 19 talu ja 7 vabadikku, Nadalamas 21 talu ja 3 vabadikku. Hiljem läks Nadalama Puidvere mõisa alla. Võivere mõisa mainitakse kirjalikes allikates esmakordselt 1586. aastal. Kool asutati

mist. Täielikult on hävinud neli teist eluaset, üks seisab tühjal. Niisugused „saavutused“ on sotsialismi ehitamisel Võiveres.

Endiste talude põllud on ka praegu põllumajanduslikus kasutuses, kuid heinamaad Mähkveres on muutunud läbipääsmatuks tihnikuks. Kolhooside algaastail nägi maaparanduse plaan ette ka kultuurheinamaade tegemist. MTJ ei hakanud end vaevama põõsaste juurimise ja kivide kangutamisega, vaid laskis sooadraga ümber künda minu kodutalu lageda ja sileda, juba kultuuristatud heinamaa. Plaan sai täidetud

kõrvale hoida ja temal jäi suur sõit ära. Alma Pällo ja tema ema Mari Hindreks jäid Siberi mulda. Surma hingust said suuremal või vähemal määral tunda neliteist peret.

Kahekümne aasta jooksul (1921—41) olid usina tööga kõik Võivere asundustalud jalad alla saanud. Paljudes taludes ei elatud küll jõukalt, sest pooltel oli maad ainult kümme või veelgi vähem hektarit, kuid süüa ja kehakatet jätkus kõigile. Peaaegu kõik olid ka uued elu- ja majapidamishooned üles ehitatud, sest maareform andis ju reeglina lageda põllulapi ja heinamaatüki. Siis aga tuli sõda ja küüditamine ning pärast seda kolhooside asutamine.

Mäletan, kuidas mehed arutasid, mida teha ja otsustasid — pääsu pole kusagile, maksudega pigistatakse hing niikuinii kinni, tuleb olukorraga leppida. Kolhoosi nimeks pandi „Kungla“, esimeseks esimeheks valiti Evald Kaasik kui sõjas käinud ja Venemaa asjadega tuttav mees. Tema lahkumise järel oli lühikest aega esimees Johannes Pilt. Kui aga rajoonikeskuses hakati ette kirjutama, millisele põllulapile kaer külvata, millisele kartul panna, siis ta loobus, tuues põhjuseks oma aastad. Tegelikult põhjuseks ütles ta, et tema esimeheks olemisel pole mingit mõtet, kui Väike-Maarjas temast, kes on Võiveres elanud üle kahekümne aasta, selgemini nähakse, kus miski paremini kasvab.

Inimesed palka ei saanud, normipäeva tasu terve aasta eest võis koti või paariga ära tuua, sest kõik läks riigile. Kuid töö käidi hoolega, kõik tööd tehti õigeaegselt. Selleaegne maainimene ei saanud põldu narrida, olgu elu milline tahes.

Siis suunati kolhoosi esimeheks mees nimega Tank. Sellest ajast algas Võivere küla allakäik, mille põhjused olid nii objektiivsed kui ka subjektiivsed.

Küll oleks tore, kui noored mehed Võivere küla uuesti asustaksid. Selles näitavad eeskuju Gustav Ojaste tütrepojad.

KALJO PILT

Lõusast Venevereni

Praegune Laekvere ühismajandi maa-ala hõlmab endiste Venevere, Paasvere, Laekvere, Moora, Lõusa, Rohu, Rahkla ja Muuga mõisatele kuulunud maa-alad ehk vabariigi päevil Venevere (liideti 1939. a. Paasvere vallaga), Paasvere ja osaliselt Avanduse (Padu, Sootaguse, Sirevere ja Rohu) valdade maad.

Laekverest ida poole minnes jääb seljataha Laekvere mõis, Joodiku külas asus Paasvere mõisa karja-mõis. Paasvere Ristilt üle Rakvere — Tartu Maantee vasakut kätt jääb Kabelimägi. Säilinud on alusmüürid ja võlvitud keldrid, mulda täis. Juba 18. sajandil oli Kabelimägi varemetes. Arvatakse, et siin on olnud Simuna kihelkonna abikirik ja matmispaik (viimane kindlasti). Veel ligemale kilomeeter maad edasi ja olemegi jõudnud endise Paasvere mõisa keskusesse, millest on säilinud veel mõisaagene lehmalaud (praegu pullital) ja sõiduhobuste- ning tõllakuur (praegu viljaladu) ja veel kaks viljakuivatit (praegu laod). Uhke puust mõisa-hoone oli veel peale sõdasid alles. See lubati Vassivere artellil ümber vedada Vassivere külasse, et selle baasil ehitada siirupivabrik. Lammutamine hakkas peale ja kahe suure parkettpõrandatega saaliga mõisapeahoonest jäid alles ainult alusmüürid ja võlvitud keldrid. Siirupivabrikut ei saanudki — tassiti lihtsalt laiali. Paasvere mõisal oli oma viinaköök ja vesiveski. 1922. a. jagati mõisamaad asundustaludeks. Mõisa omanikule Maydelile jäi mõisakeskusest 10—20 ha põllumaad. Vastates kodumaa kutsele, lahkus parun 1939-ndal aastal Eestimaalt. Paasvere on üks põlisemaid külasid siinkandis. 13. saj. keskel oli siin 23 adramaaga küla. Esimene kool asutati Vanakülas, mis jääb mõisa keskusest Muuga poole. Edasi ida poole laiuvad suured metsad, milles asuvad Kärje, Kõrve, Punasoo, Aadu

mäe ja Leppoja metsakülad. Suurte metsade keskel asub rabade keskel Luusaare pelgupaik, kus rahva pärimuste järgi suurte sõdade ajal seitsme kihelkonna rahvas sõjapaoas olnud. Pelgupaik avastati ja sõjapõgenikud tapeti, ainult üksikutele õnnestunud pääseda.

Eesti Vabariigi aegadel toimus suurem tegevus vallakeskuses Laekveres, kohapeal tegutsesid väikesed seitsid ja ühisettevõtted. Ainuke kauplus asus Paasvere Ristil, omanikuks Kuuseall.

Läheme nüüd edasi Venevere poole. Jõuame välja Sivil, kus muistse oli Sivi (Arokse) kõrts, kus jalgu sai puhata, kõhu täis süüa, kange-mat kraami juua ja juttu puhuda. Kõrtsi enam ei ole, nüüd on selle koha peal Voldemar Kajaku elumaja (üle 80-aastane Voldemar mäletab, et tema olla kõrtsisaalis noore mehe-na tantsugi lõõnud). Minule ei ole selgeks saanud, kummale mõisale — kas Paasvere või Venevere mõisale — kuulus see kõrts varasematel aegadel. Kõrtsi asukoht oli Sivil. 1930-ndate aastate talukaartide järgi asus aga Arokse kõrts — 50 talu endise Paasvere mõisa maadel. Viimane kõrtsi omanik oli Madis Puusen. Arokse oli veel Aleksander Puuseni „viinamonopol“ ja August Puuseni aurujõul töötav saeraam ja jahuveski. Sivi kõrtsist Venevere poole ja vasakut kätt a/s „Siva“ papivabrik. Ei ole alles enam ühtegi Puuseni ettevõtet ega ka papivabrikut.

Nüüd otse teed edasi jõuame välja Venevere mõisani, mille viimaseks omanikuks enne mõisamaade ärajagamist oli krahv Keller. Mõisa peahoone kasutas veel sõja-aegsetel aastatel Venevere kool. Peale uue koolimaja valmimist 1951. a. sügisel kanti mõisa peahoone laiali.

Evald MUNA

VÕIVERE

1787. aastal Hirlas. Tuuleveski kohta on teada, et 1837. aastal oli see juba olemas. Kas see oli se-sama kivituulik, mille müürid praegugi Tuuleveski talu õuel kõrguvad, pole teada. Võib aga arvata, et mainitud aastal oli se-sama kivituulik juba olemas. Arvamus põhineb kahel tõsiasjal — esiteks, mõldri vana maja ehitamise aega ei mäletanud 1930-ndatel aastatel enam keegi, nii vana oli ta; teiseks — enne seda elas mölder veski alumiisel korrusel selleks ehitatud ruumides. Ja seda ilmselt pikemat aega, sest ruumide seinad on suitsust paksult pigitunud.

1930-ndate aastate lõpus olid Võiveres 35 talu maad. Nende omanikud olid Mohrberg, Pällo, Kosso, Sander, Nukke, Grünthal, Kruhberg, Lell, Rubach, Kaasik, Raabe, Alber, Kaljula, Ilves, Pärtlis, Erapart, Kask, Teder, Kull, Kukk, Kuimets, Seppo, Ojaste, Meola, Pilt, Lendmaa, Kalvet, Käsper, Meola, Mors, Veskla, Tammiksaar, Metson, Abo ja Laur. Jüri Kruhbergi ja Andres Kalveti (isa ja poeg) maad olid eraldi, kuid elati koos.

Praegu tõuseb iga päev suitsu üheksa maja korstnast, lisaks neile vahel harva veel kahest korstnast. Põliselanike või nende järglaste käes on seitse majapidada-

ja ränk raha kolhoosilt kätte saadud, kuid pärast „pahandamist“ ei saanud seda maad enam mitte millekski kasutada. Praegu on seal 40-aastane padrik...

Ega üksnes isaisade maasse pole löödud hirmsaid haavu, vaid veel hullemaid inimeste ihusse ja hinge. Sõda võttis Võiverest jäädavalt viis noort meest — Johannes Mägestiku, Hugo Ilvese, Johannes Kulli, Valter Ojaste ja Kalju Meola. Lahinguväljadel ja kord Punaarmeele, kord saksa armeele värbamisel said vintu-tada Otto Grünthal, Enn ja Andres Kalvet, Evald Kaasik, Herbert Pärtel, Heldur Ojaste, Arno ja Harald Pilt, Johannes Lendmaa.

Sõja ajal 1941. aastal hukkus ka kolm naist. Vene sõdurid lasid maha Helene ja Erna Seppo nende oma põllul rukkiahakkidesse varjumisel. Niina Pello (elas Meola majas) sai haavata ning arstiabi puudumisel suri veremürgitusse. Samal ajal Niina Pelloga said haavata Rosine Leht-mets (Pilt) ja nende ridade kirjutaja. See juhtus tuulikus, kuhu inimesed olid varju läinud ja kus vene soomusautolt lastud kahurimürsk lõhkes.

Pärast sõda arreteeriti Jaan Pällo ja August Raabe. Tagasi nad enam ei tulnud. 1949. aastal küüditati Pällo pere ja Väino Raabe. Eliise Raabel õnnestus

(Algus 3. lk.)

Paljudes külates olid olemas kõik eluks vajalikud asutused ja tööstus-ettevõtted. Ka Padus oli meierei, kus talumeeste piimast koort ja võid tehti. Meiereil oli mitu asukohta ning veel 1950. aastate keskel ehitati uus hoone, kus võeti piima vastu kuni 1970. aasta alguseni.

Veel oli külas oma pood, kus kõik taluperele vajalik saadaval oli. Sõja ajal oli kauplus suletud. Taasavatuna pärast sõda tegutses kauplus 1975. aastani, mil väikese käibe ja tolle aja suundumuste tõttu suleti.

Talutööde juurde kuulus paratamatult ka sepikoda. Alguses asus küla sepikoda Padu vainul (praeguse Simuna — Laekvere uue ja vana maantee ristumispai-gas). Sepaks oli aastakümneid Johannes Leidto (1888—1975). Kolhoosi algaastatel viidi sepikoda teise paika, vana hoone aga lammutati.

Endisegadel olid inimesed rohkem maa- ja looduslähedasemad ning os-

kasid loodusemärke enda huvides ära kasutada. Iga-le paigale ja kohale anti oma tähendus ja nimi ning selle kaudu seostati oma töid ja tegemisi loodusega. See seos andis inimestele igapäevaelus uut jõudu ja usku.

Praegugi on põliselanike mälus säilinud kunagiste paikade nimed ja tähendused. Veel teatakse, kus asuvad Ridaküla, Vesiaugu, Mägede, Lõusa ning Vainu. Padu-Vainu oli küla keskväljak, kus toimusid mitmed sündmused, mis argielu ilmestasid.

Mälestus- ja muljeterohkeid paiku nii lastele kui ka täiskasvanutele oli külas teisigi. Üks laste armastatumaid mängumaid oli endise koolitalu maadel asunud puude ja võsaga kaetud maa-ala, mida kasutati lambakopli-na. Lambakoplitest said alguse paljud laste unistused ning seal avastati suure maailma saladusi.

Nõnda tagasihoidlikult, kuid järjepidevalt, kõrvuti argipäevamurede ja ka rõõmudega, elas küla oma

täisverelist elu kuni suurte ümberkorraldusteni põllu-majanduses, mis algasid kolhooside moodustamisega.

Küla „uut“ ajajärku tuleks alustada 12. aprillist 1949. a., mil suurtest maksudest jõuetud ja küüditamisest ärahirmutatud taluperemehed Kukeste tallu kokku tulid ja kolhoosi moodustasid. Sellest ajast peale algas külaelu järk-järguline taandareng ning laostumine. Kolhoosiaastate jooksul on külas lagunenud ja hävinud 18 endist talumaja. Elanik-kond on vähenenud üle kolme korra. Kui veel 1970. aastal elas külas 120 inimest, siis praegu on elanikke vaid 40, neist koolis-käivaid lapsi 7.

1950. aastate algul ulatus veel rabamets küla-pe-reteni ning endised talu-karjamaad, mis piirnesid Sootaguse küla metsadega, olid kasutusel. Vastavalt kolhoosikorra „õitsengu-le“ muutus koos inimes-tega ka loodus. Mets, kust külaelanikud oma talve-kütte varusid, võeti maha ning asemele tehti wudis-

maa. Kahjuks aga maapa-randajate lohaka töö tule-musena on maa-ala liig-niske ning seisab osaliselt kasutamata tänaseni.

Kolhoosiaastatel tehtud laiaulatuslikud põldude massiivistamise tööd, mil-le käigus on kokku lüka-tud endised põllupeenrad, lagunenud taluasemed ja kivikuhilad, on jätnud kü-la alasti ja avatuks nii va-litsevatele tuultele kui ka kaugemalt tulijale.

Uha enam on kaugene-nud varem koduõue kost-nud linnulaul ning kadu-nud endised põlluvahe-teed ja karjatanumad. Ku-nagistel armsaks saanud kodustel mängumaa-del uitab suurtootmisest tingi-tud hallus.

Kokkulükatud kivi- ja mullakuhilad, mis keset endisi talumaid seisavad, on kui tummad tunnista-jad endistest aegadest ning väljendavad kolhoosikorra inim- ja loodusvaenulikkutegevust.

Endise Avanduse valla (Simuna k/n) alla kuulu-nud Padu küla allub ala-tes 1971. aastast Laekvere

külanõukogule. Maad kuu-luvad Laekvere kolhoosile, moodustades tema ääreala.

Tänaseks on külas vaid 27 suitsu, elanikud on põhiliselt kesk- ja vanema-ealised. Noored on aastate ja aegade tuultes maalt lahkunud ning linnakivi-del uue kodu leidnud. Aas-tad on enamiku põlisela-nikest, kelle varal kunagi küla elas, manalateele vii-nud. Aga ometi on aima-tav ja tuntav elu taasärka-mine ka Padu külas. Selle märgiks on mitmete endis-te külanoorde ning prae-guste linnainimeste soov ja tahtmine tagasi tulla oma kodukohta, et taas-elustada kunagine sünni-kodu.

Külaelu järjepidevuse taastamiseks andku jõudu ja usku isade aastasadade pikkune võitlus oma maa ja vabaduse eest ning jää-gu teadmine, et kord saa-bub taas aeg korraldada oma elu vabalt oma tõeks-pidamiste ja sisetunde jär-gi.

HELDUR KIRSIPUU

Toimetaja: Väike-Maarja, Sade 1
Toimetaja: Ene Kesler, tel. 61 554
Fotograaf: Rannel Rikken

„Pandivere Teataja“ on toimetatud ja kujundatud ENSV Toiduainetööstuse KTB reklaami- ja kujundusosakonnas, 200 102 Tallinn, Mere pst. 6

Teabeleht ilmub 1 kord kuus. Tell 1281 Tiraaž 2000 eks. Maht 1 trükipoogen. Trükkikoda „Oktoober“.